

ПРЫШЧЭПКА

АД ХЛУСНІ

Гэта здарылася даўным-даўно пры-гожым вясновым ранкам. Па мяне, тады пяцігадовага, зайшлі такія ж сябрукі — паклікалі гуляць. І я з імі, вядома ж, пайшоў бы, з падскокам, але... Усе яны былі без шапак, а мяне з голай галавой тата не пускаў — казаў, што холадна яшчэ.

Таму з хаты я не пайшоў, а паплёўся — у шапцы.

Зараз не ўспомню, ці доўга ў ёй «парыўся», але ж збрыдзела. А таму ўбачыў, што бацька сышоў на працу, што кантролю болей няма, і шапку з той радасці не проста зняў, а яшчэ і закінуў... на дах. (Не, каб дзе блізка пакласці і потым надзець...)

Карацей, вяртаюцца бацькі дадому, а я на вуліцы — з голай галавой.

— Дзе шапка? — пытае тата.

Праўду сказаць я чамусьці не змог і замест яе выдумаў цэлую гісторыю, што мы пасварыліся з сябрам Колькам, што ён мяне пабіў, потым схпіў маю шапку і закінуў у раку. А далей — плынь падхапіла яе і панесла ў невядомыя далі.

Легенда, карацей, атрымалася цікавая, але ж галоўнае я ў ёй не ўлічыў: тата папрасіў завесці яго да той рэчкі, і я не ведаў, што ж мне рабіць.

Не, рэчка недзе была. І непаводаль... Але ж дзе канкрэтна, я не ведаў яшчэ. Прыйшлося павесці тату, куды вочы глядзяць.

Хадзіў ён за мной досыць доўга: я ўсё спадзяваўся, што яму надакучыць... Але ж не — ён ішоў ды ішоў, аж пакуль наперадзе не з'явілася балотца, а ў ім — і нейкая ручайка, пакуль я, чырванелючы, не прамовіў:

— Вось тут.

Тата мне ў адказ нічога не сказаў. І ўжо сам, моўчкі, нібы шукаючы шапку, павёў мяне ўздоўж ручайны, якая з кожным крокам усё вузела і мялела, а ўрэшце і зусім «высахла». Тата пагледзеў на мяне, і я ва ўсім прызнаўся.

А ўвечары да нас прыйшоў Колька. — Вы чаго сёння біліся? — спытаў яго тата. — І нашто было шапку тапіць?

Я спалохана маўчаў: баяўся, што Колька возьмецца нешта хлусіць, але ж ён зацягнуў «спрадвечную» песню:

— Мы болей не будзем...

— Абяцаеце? — папытаўся тата, глядзячы нам у вочы.

— Абяцаем... Пусціце нас пагуляць...

Праз нейкую хвіліну мы з Колькам былі на дварэ і, можна сказаць, на свабодзе.

...Другі выпадак адбыўся значна пазней — гадоў праз дзесяць.

Неяк вечарам і зімой (а зімы тады былі снежныя) я выйшаў на двор. Там было ціха-ціха і цёмна-цёмна, бо вуліца зусім не асвятлялася.

Па ёй, аднак, нехта ішоў: да вушэй маіх далятаў п'яны спеў: спачатку — здалёк, потым бліжэй і бліжэй, побач...

Што мяне падштурхнула, не ведаю, але я злпіў вялікую снежку, кінуў убок «спевака» і... не прамагнуўся: снежка праляцела над дахам хаты, трапіла ў п'янага дзядулю-ўкраінца, насустрач якому ішоў наш кінамеханік Васіль.

Адкуль я пра гэта даведаўся? Ды з размовы, якая пачулася з вуліцы:

— Васыль, шо я тобі зробыў, — пытаўся дзед, — што ты кідаешся снегом?

— Я не кідаўся, — адказваў той, — можа, нейкія дзеці?

— Здурнів ты ці шо? Ніч на вуліці... Які такі дзеці?

Я слухаў гэта і аж душыўся ад смеху! Ён проста распіраў мяне...

Каб падзяліцца, я куляй уляцеў у хату — расказаў, што адбылося...

Аднак разам са мной ніхто не засмяяўся. Наадварот: — Заўтра зранку пойдзеш да дзеда — папросіш у яго прабачэння, — сказаў мне тата, нібы вадой халоднай абліў!

...Пацярпелы дзед жыў у маленькай хатцы на нашай вуліцы, блізка...

Як я ішоў туды, як мармытаў словы прабачэння, памятаю дрэнна. Затое добра, што дзед дараваў мне, прычым — з самай раніцы: не давялося мучыцца цэлы дзень.

Вось такія былі татавы ўрокі, свайго роду прышчэпкі — ад хлусні, ад безадказнасці за свае ўчынкi.

Яўген Шастакоў, г. Гомель.

3 ПЕРШАГА ПОЗІРКУ

Самой не верыцца: я выйшла замуж за... тры дні.

З чаго пачалося? Раскажу.

Змалку я вельмі любіла чытаць, а потым і пісаць сачыненні, была рэдактарам школьнай насценгазеты... А таму (хоць у нашай вёсцы гэта і «не ў модзе» было) пасля школы вырашыла паступаць на філалагічны факультэт універсітэта.

І вось мне амаль 22. Я і разумная, як у вёсцы кажуць, і амаль настаўніца, але ж «хлопца не маю, замуж ніхто не бярэ».

Затое — цешу сябе — бяруць на бульбу: гэта значыць, што я разам з іншымі студэнтамі і кожную восень амаль месяц працую на калгасных палатках...

У той год наш курс адправілі ў Бярэзінскі раён, у вёску Каменны Барок. Сустрэкала там мясцовае начальства, і сярод яго я прыкмеціла аднаго маладога чалавека. Потым, калі нас сталі «разводзіць» па кватэрах, менавіта ён узяў мой чамадан...

Але ж да хаты паднёс і паставіў: ні аб чым я больш не падумала, бо трэба было асвойвацца на новым месцы, рыхтавацца да працы, прычым не на бульбе: у «нашым» калгасе яшчэ не скончылі жаць збожжа, таму нас, чатырох дзяўчат, што жылі на адной кватэры, адправілі на ток — загадалі накідаць на транспарцёр зерне, якое з палёў прывозілі машыны.

І вось пад'язджае чарговы грузавік, з кабіны яго выходзяць двое маладых людзей (адзін з іх — той, што нёс чамадан), пачынаюць адкрываць борт.

— Дзяўчаткі, адкіньце транспарцёр, — крычыць нам начальнік зернесклада, — а то вам цяжка будзе.

Я кідаюся выконваць гэты загад, і... борт машыны (хлопцы не ўтрымалі яго) б'е мяне па спіне.

У вачах, помню, адразу пацямнела, усё паплыло, я ўпала... Але тут жа падхапілася.

Убачыўшы гэта, мясцовыя жанчыны, якія працавалі разам з намі, з палёгкай уздыгнулі і тым хлопцам сталі крычаць:

— Ну што — скалечылі дзеўку? Хто яе замуж возьме? Хіба зломак які ці гультай?

Хлопец «з чамаданам» трохі падумаў і сказаў:

— Я вазьму...

На наступны дзень на работу я не пайшла: трэба было адляжацца, бо вельмі балела спіна (потым яна счарнела, як вугаль).

А пад вечар з'явіўся «жаніх», і я даведалася, што ён з мясцовых, што заканчвае Горкаўскую сельгасакадэмію, што тут на практыцы.

Праз тры дні (а сустрэкаліся мы кожны) ён прапанаваў мне выйсці замуж, і я адразу ж згадзілася. Праўда, вяселле мы згулялі толькі ў маі, бо ён хацеў скончыць вучобу, а я — чарговы курс універсітэта.

...Пражылі мы з мужам 30 гадоў (і ўжо трынаццаць, як яго не стала), выдавалі траіх дзяцей, старэйшай унучцы ўжо 18. І яна, помню, упершыню пачуўшы гэту гісторыю, вельмі здзіві-

лася. Спытала: «Бабуля, а як гэта ты адважылася — на трэці дзень пасля знаёмства ўжо выйсці замуж?»

Што адказаць ёй, я не ведала. Проста прызналася, што з першага позірку адчула, што знайшла свайго чалавека, родную душу.

Таіса Несцяровіч, м. Кляннік, Смалявіцкі раён.

ВАРЫЦЬ...

ТРЭБА ВАРЫЦЬ...

Было гэта ў мінулым стагоддзі, у дзёкім ужо 1980-м...

Наш саўгас «За мір» у перадавіках тады не хадзіў, але і ў хвасце не плёўся: моцны быў серадняк і працавалі ў ім не з-за страху (што звольняць, аштрафуюць, пакараюць), а па сумленні. Заробкі ў людзей былі добрыя, павага адчувалася. А ўжо механізатараў дык дырэктар наогул цаніў: ім і ўчасткі пад бульбу лепшыя, і сена для кароў найперш, і партрэты на дошку гонару, і сцягі на флагшток, і падарункі... Помню, з якім жа хваляваннем трактарысты ішлі па іх, падымаліся на сцэну — пад апладысменты... Як жа ганарыліся імі дзеці, жонкі...

Але ж і дысцыпліна была. А тут неяк дзіва дзіўнае: у самую гарачую пару трактар — на прыколе, а трактарыста і не відаць, і не чуваць. «Мусіць, захварэў? — мяркуе начальства, бо не было ў Грышы звычкі спазняцца. — А можа, здарылася што?»

Карацей, механік на машыне памчаў у вёску, зайшоў да трактарыста ў хату (бо хто тады дзверы замыкаў?), пагукаў каго ў пярэднім пакоі... У адказ — цішыня, пайшоў у бок спальні — на храп... Бачыць — спіць там Грыша як пшаніцу прадаўшы! Механік давай будзіць...

Падхапіўся небарака — на гадзіннік зірк і аж вочы на лоб:

— Спазніўся?! Схапіў з крэсла порткі, ускінуў на плечы кашулю і лёцьма ў машыну.

Едзе з механікам ды «спавядаецца»:

— Гэта ж, — расказвае, — з поля ўчора позна прывезлі — жонка ўжо спаць лягла. Пашкадаваў будзіць — выпіў кубак малака ды лёг... І натаміўся ж, як быццам, а заснуць не магу: кішкі марш іграюць! Пакруціўся з боку на бок, паляжаў. Не, думаю, праўду кажуць: «Не еўшы ляжаш, не спаўшы ўстанеш». Падняўся, пайшоў у кухню — знайшоў толькі хлеб, малако ды трохі варанай бульбы. А мне бы мяса якога...

Ці паверыш, пайшоў у хлёўчык, злавіў курыцу, засек, кіпнем апарыў, абскуб, разабраў, паставіў на газ. Яна, як на ліха, доўга варылася — мусіць, старую схпіў? Ведама, упоцёмках... Але ж я дачакаўся — ад пуза пад'ёў! А тады ўжо лёг ды заснуў — нават на гадзіннік не глянуў.

...За размовамі неўпрыкмет мужчыны падрулілі да мэхдвара, Грыша сеў за «штурвал» свайго трактара, механік «далажыў» дырэктару прычыну спазнення.

І ўжо разам, падумаўшы, яны вырашылі нікому і нічога пра яе не казаць (бо мужыкам жа толькі зачэпку дай, — да скону будуць зубы скаліць), гэта па-першае. А па-другое — у поле рабочым прывозіць не толькі абеда, але і падвячоркі.

...На жаль, сусед мой (гэта ён быў механікам) на падмацунак разлічваецца не мог, а таму час ад часу жонцы казаў: «Тася, вары мне вязэру... Калі хочаш, каб куры жылі».

Л. М. Чыгрынава, г. Мінск.

Рубрыку вядзе Валянціна ДОЎНАР.

Ад яе ж напамін — новым падпісчыкам альбо тым, хто забыўся, што «вясёлыя і праўдзівыя гісторыі» на старонках «Звязды» не проста друкуюцца, — усе яны ўдзельнічаюць у конкурсе на найлепшую...

Вынікі яго вялікае чытацкае журы разам з маленькім рэдакцыйным падвядзе ў канцы года, а пакуль...

■ Неасабісты суб'екты

ПРАВІЛЫ НАЦІСКУ

Як не страціць аўтэнтычнасць у тапонімах

УЧОРА ў рэдакцыі сутыкнуліся з цікавым філалагічным выпадкам. Ставілі на першую старонку фота бортніка з Лельчыцкага раёна, а падпіс да яго ў арыгінале быў толькі па-руску. Дык з назвай аграгарадка «Милошевичи» намучыліся. Па-руску як ні вымаўляй, напісана ўсё роўна будзе аднолькава. А вось мова наша да націскаў больш адчувальная, яе пісьмовы варыянт у многім менавіта ад іх залежыць. Вось і мы ўчора думалі-гадалі, як правільна напісаць — Мілошавічы ці Мілашэвічы, каб жыхароў таго паселішча не пакрыўдзіць. Добра, што згадалі пра даведнік «Назвы населеных пунктаў Беларусі», які ў стыльрэдактараў на паліцы стаіць. Зазірнулі ў том, прысвечаны Гомельскай вобласці, — і на табе! — трэці варыянт, пра які нават не падумалі, — Мілашавічы. Такія вось сюрпрызы нацыянальнай тапанімікі.

Гэты выпадак, калі былі сумненні, знайшлася дакладная крыніца і памылкі ўдалося пазбегнуць, — адначасова і тыповы, і хутчэй выключэнне, чым правіла. Выключэнне — гэта пра дакладную крыніцу і пра недапушчальную памылку. Бо, едучы ад вёскі да вёскі, гледзячы на шылды-паказальнікі, напісаныя па-беларуску, з сумам канстатуеш, што Баркі сталі Бóркамі, Мянькі — Менькамі, Янкоўцы — Янкаўцамі, Хімарады — Хімаро́дамі... І здагадваюцца пра назвы-пярэваратні, бо дакладна ведаюць правільны варыянт, толькі тыя, для каго наваколле гэтых вёсак — тая самая малая радзіма, пра якую сёлета гаворым так часта і так шмат. Яны вымаўляюць родныя назвы з цеплынёй і любоўю, але з цягам часу носьбіты аўтэнтычных тапонімаў пойдуць у нябыт, а напісанае — на шылдах, у папяровых ці электронных дакументах — застанецца надоўга і пакрысе стане адзінай крыніцай інфармацыі нават для новых насельнікаў тых вёсак. І назвы, перакручаныя на новы лад толькі таму, што калісьці той, хто іх пісаў, не ведаў, на які склад ставіць націск, заменяць спрадвечныя, якія адлюстроўвалі асаблівасці і самой мясцовасці, і мясцовай гаворкі.

За гэта вельмі хвалявалася светлай памяцi Валянціна Пятроўна Лемцігова, якая дзесяцігоддзі стаяла на варце айчыннай, менавіта беларускамоўнай, тапанімікі. У многім дзякуючы яе клопату і карпатлівай працы і з'явіўся на свет ужо згаданы даведнік. Гэты шасцітомнік — сапраўдная знаходка для ўсіх, хто мае дачыненне да тапонімаў, асабліва ў плане іх правільнага напісання. Кожная вобласць прысвечаная асобнай кніга, там усё распісана па раёнах і нават па сельсаветах. Прычым даецца і беларускі варыянт з правільнымі націскамі, і рускі, і напісанне лацінкай. Нават страчаныя назвы — вёсак, якія зніклі з твару зямлі, — па кожным раёне сабраныя і зафіксаваныя. Атрымліваецца, справа па ўдакладненні правільнага напісання родных назваў роднай зямлі на роднай мове паспяхова зробленая?

Але ж чаму тады паўсюль трапляюцца надпісы-калекі — як іх ніхто ў тых мясцінах не вымаўляе? Таму што крыніцамі іх нярэдка служаць менавіта рускамоўныя дакументы. Другая дзяржаўная — мова хоць і адной групы з беларускай, але са сваімі адметнымі правіламі, у якіх пры напісанні той жа націск не ўлічваецца зусім. А па-беларуску можа быць і два, і нават тры (як у прыкладзе з Мілашавічамі) варыянты — і любы можа аказацца правільным! Але ці ведаюць, які менавіта, тыя, хто шылды і паказальнікі піша? Падазраю, што пра існаванне даведніка, які можа гэта падказаць (і які, дарэчы, ужо ёсць у электронным варыянце), многія нават не здагадваюцца...

Здаецца, цікавая ідэя акрэсліваецца акурат у кантэксце Года малой радзімы. Паклапаціцца менавіта пра захаванне ў правільным, спрадвечным выглядзе мясцовых тапонімаў. Праверыць шылды, паказальнікі, надпісы на транспарце. Задача няпростая? Не такая і складаная, калі ёй зоймуцца ў кожным асобна ўзятым сельсавеце, асобна ўзятай школе, дзе ламаюць галаву, чым жа такім цікавым і карысным занятцём вучняў у летнім лагеры.

Дарэчы, пра цікавае і карыснае для школьнікаў. Ёсць яшчэ адна цікавая ідэя, таксама з тапанімікай звязаная. Яна прыйшла па пошце ад нашай сталай чытачкі Яўгеніі Кулевіч з вёскі Сялец Смаргонскага раёна. «У нас нават маленькага лапіка зямлі безназоўнага няма, — піша Яўгенія Барысаўна. — Вакол нашага Сяльця гляньце, якія прыгожыя назвы мясцінак: Грэбля, Бабішча, Забрады, Смыкава, Іерусалім, Маслаўшчына (гэта вялікі луг, паша і сенакос. Сапраўды, масла адсюль). Але ў вёсцы сёння няма ні адной кароўкі, ды і жыхароў зусім няма. Вёска не пустая, тут цяпер у многіх лецішчы. Хаты абнавіліся, дагледжаныя, а вось назвы мясцінак забываюцца, іх новыя гаспадары ўжо так не называюць...» Сапраўды, назвы пералескаў, урочышчаў, паплавоў — бадай, самы незвычайны і стракаты пласт нашай лакальнай тапанімікі, але і самы ўразлівы, бо фактычна гэтыя назвы нідзе не зафіксаваныя пісьмова. Чаму б менавіта ў Год малой радзімы не ўзяцца за гэта на месцах, каб захаваць тое, што маем і яшчэ не паспелі страціць, прапануе наша чытачка.

Каму гэта патрэбна? Думаю, нам усім. Бо не будзе дрэбязяў — не будзе і вялікай Радзімы, з якіх яна складаецца. А хто мы будзем без яе?

Алена ЛЯЎКОВІЧ.